

การออกแบบสร้างสรรค์หอพระเทพรัตน์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

วนิดา พึ่งสุนทร

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตะวัน วีระกุล

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

“หอพระเทพรัตน์” หอพระประจำมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการออกแบบสร้างสรรค์นอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นหอพระประจำมหาวิทยาลัย ยังเป็นส่วนหนึ่งของการเฉลิมฉลองในโอกาส 50 พระชันษาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และอีกนัยยะหนึ่ง สถาปัตยกรรมหลังนี้เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ภายในมหาวิทยาลัย โดยแวดล้อมไปด้วยบริบทของกลุ่มอาคารสำคัญๆ เดิมที่มีอยู่แล้ว พร้อมทั้งองค์ประกอบสำคัญที่จะส่งเสริมความโดดเด่นและพิเศษของอาคาร คือ การก่อสร้างในบริเวณกลางสระน้ำขนาดใหญ่ ทำให้อาคารหลังนี้กลายเป็นจุดหมายตาหลักแห่งใหม่เมื่อเข้าจากประตูด้านหน้ามหาวิทยาลัยนครสวรรค์โดยทันที แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานออกแบบที่ต้องการผสมผสานรูปแบบศิลปกรรม 2 ส่วนสำคัญ คือ การสะท้อนศิลปะสถาปัตยกรรมอย่างสุโขทัยและอยุธยา เพื่อสื่อถึงอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ซ่อนทับอยู่ในพื้นที่ประวัติศาสตร์ปรากฏอยู่ในจังหวัดพิษณุโลก ผ่านเส้นสายรูปทรงที่อ่อนโค้งประกอบเข้ากับเครื่องยอดทรงสูง โดยดึงลักษณะพิเศษแห่งศิลปะสุโขทัยอย่างเจดีย์ทรงดอกบัวตูม พร้อมทั้งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ถูกนำมาเสริมเพื่อต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการประดับตกแต่งและรักษางานศิลปะสถาปัตยกรรมควบคู่กันไปโดยใช้วัสดุสมัยใหม่

คำสำคัญ: หอพระเทพรัตน์ / มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ / สถาปัตยกรรมไทยประเพณีในบริบทร่วมสมัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการออกแบบสร้างสรรค์: วนิดา พึ่งสุนทร. โครงการออกแบบหอพระเทพรัตน์: หอพระประจำมหาวิทยาลัยนครสวรรค์. ซึ่งได้รับการสนับสนุนการดำเนินโครงการจากมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก.

Architectural Design of Ho Phra Theprat, Naresuan University

Wanida Phungsoonthorn

Lecturer, Faculty of Architecture, Silpakorn University

Tawan Weerakoon

Lecturer, Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

Ho Phra Theprat is a Buddha hall at Naresuan University, Phitsanulok Province. It was established with the aims to enshrine a Buddha image and to celebrate HRH Princess Sirindhorn's 50th birthday anniversary. The hall is also considered as a new symbol of the university since it was built in the center of a large pond and surrounded by a group of university important buildings. It becomes a new university landmark when ones enter from the university front gate. The architectural design of Ho Phra Theprat was mixed art and architecture of Sukhothai and Ayutthaya, roots of art and culture of Phitsanulok. Form of the architecture was designed by using curve lines and a high spire roof as well as combined a lotus bud shaped pagoda of Sukhothai style. The design was intent to preserve local wisdom and art as well as to suit new materials and technology.

บทนำ

มหาวิทยาลัยนเรศวรเป็นมหาวิทยาลัยภูมิภาคที่จัดตั้งใหม่ ในปี พ.ศ.2537 ณ จังหวัดพิษณุโลก ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยได้รับพระราชทานบรมราชานุญาตจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จัดสร้างพระพุทธรูป ภาปร.ให้เป็นพระพุทธรูปประจำมหาวิทยาลัย เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา เพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาคมมหาวิทยาลัย ตลอดจนเป็นสถานที่สำหรับการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนาและประเพณี คณะบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยจึงมีแนวคิดสร้างหอพระประจำมหาวิทยาลัยขึ้นเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปประจำมหาวิทยาลัย และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคลากรภายใน โดยมีแนวคิดที่จะจัดสร้างในบริเวณสระบัวส่วนหน้าของทางเข้ามหาวิทยาลัย ให้เชื่อมกับอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยต้องการสร้างหอพระที่สื่อถึงมหาวิทยาลัยชั้นนำและสอดคล้องกับบริบททางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของบทความ

1. เพื่อนำเสนอที่มา หลักการและเหตุผล ตลอดจนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมูลเหตุของโครงการออกแบบสร้างสรรค์ และการก่อสร้างหอพระเทพรักษ์ หอพระประจำมหาวิทยาลัยนเรศวร
2. เพื่อนำเสนอแนวความคิด และกระบวนการในการออกแบบสร้างสรรค์หอพระเทพรักษ์ หอพระประจำมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยเน้นการถอดรหัสสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสถาปัตยกรรมประเพณี ตลอดจนสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ภายในพื้นที่ ตลอดจนการถอดรหัส วิเคราะห์ตีความ เพื่อนำมาสู่การออกแบบสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัยที่เชื่อมโยงกับบริบททางพื้นที่ และตอบโจทย์การใช้สอย

วิธีการออกแบบ

มหาวิทยาลัยนเรศวรเป็นมหาวิทยาลัยที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ ในปี พ.ศ.2537 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับการเริ่มต้นโครงการออกแบบหอพระเทพรักษ์ อาคารหอพระหลังนี้จึงทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัยที่ผู้ออกแบบต้องการสื่อความหมายถึง “มหาวิทยาลัยนเรศวร” และ “เมืองพิษณุโลก” ทั้งนี้ ในกระบวนการศึกษาวิจัยขั้นต้น ผู้ออกแบบจึงได้ทำการสำรวจทบทวนสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลกายภาพของเมืองพิษณุโลก ตลอดจนมรดกทางสถาปัตยกรรมต่างๆ เพื่อทราบถึงพัฒนาการของเมืองตลอดช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา

ทั้งนี้ จากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบถึงพัฒนาการของเมืองพิษณุโลกว่า น่าจะสร้างขึ้นก่อนช่วงปลายสมัยสุโขทัย เพราะจารึกทางประวัติศาสตร์ปรากฏชื่อ “เมืองสองแคว” ซึ่งเป็นเมืองที่พญาลิไทลงมาปกครองในช่วงปลายสมัยของพระองค์¹ ก่อนที่จะกลายเป็นหัวเมืองสำคัญในอาณาจักรอยุธยา คุณลักษณะของความเป็นพิษณุโลกจึงมีส่วนที่คาบเกี่ยวกันทั้งบริบทของเมืองในวัฒนธรรมสุโขทัย และเมืองในวัฒนธรรมอยุธยา ทั้งนี้ จากการลงภาคสนามสำรวจพื้นที่ของผู้ออกแบบ พบรูปแบบสถาปัตยกรรมวัดในสมัยสุโขทัยและอยุธยาปรากฏอยู่ในพื้นที่หลายแห่ง เช่น รูปแบบเจดีย์ดอกบัวตูมที่วัดเจดีย์ยอดทอง อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของศิลปะสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัย ทั้งนี้ เจดีย์ทรงดอกบัวตูมวัดยอดทองเป็นเพียงเจดีย์ดอกบัวตูมที่ยังคงหลงเหลืออยู่แห่งเดียวในเมืองพิษณุโลก ทั้งนี้ สันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของพญาลิไท² ในช่วงที่ลงมาครองเมืองสองแคว

¹ หน้า 303 “เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย” รองศาสตราจารย์ ศรัศักร วลัยโกโธม เมืองโบราณ พิมพ์ครั้งที่สอง มกราคม 2552

² เรื่องเดียวกัน หน้า 287

ผู้ออกแบบยังพบรูปแบบอาคารเครื่องก่อไม้ เช่น วิหารพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุพิษณุโลก ซึ่งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นวิหารเครื่องก่อหลังคาโครงสร้างไม้แบบศิลปะสถาปัตยกรรมสุโขทัย ทว่าก็มีการมาบูรณปฏิสังขรณ์และก่อสร้างบางส่วนเพิ่มเติมในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดยเฉพาะบริเวณช่วงห้องพระประธานที่ยังปรากฏลักษณะโครงสร้างชุดเก่าซึ่งเป็นโครงสร้างอย่างสถาปัตยกรรมสุโขทัย วิหารพระพุทธชินราชนี้จึงเป็นแบบอย่างที่น่าสนใจยิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการศิลปะสถาปัตยกรรมสุโขทัย และศิลปะสถาปัตยกรรมอยุธยาที่งดงามลงตัวยิ่งนัก

จากการสำรวจสถาปัตยกรรมในพื้นที่เมืองพิษณุโลก ทำให้ผู้ออกแบบได้ฐานข้อมูลรูปแบบสถาปัตยกรรมของสถาปัตยกรรมในท้องที่เพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการออกแบบ “หอพระเทพรัตน์ หอพระประจำมหาวิทยาลัยนเรศวร” โดยมีกระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นขั้นตอน ผู้ออกแบบต้องมองเห็นความงาม และความมีเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่น หลังจากนั้นจึงทำความเข้าใจบริบทสถาปัตยกรรมว่ามีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลในการสร้างปรากฏการณ์ทางสถาปัตยกรรมอย่างไร กล่าวคือ การพิจารณาถึงบริบทแวดล้อมที่วางตัวอยู่อย่างสัมพันธ์และส่งอิทธิพลระหว่างกันอยู่ภายใต้รูปทรงทางสถาปัตยกรรม ทั้งการใช้สอยพื้นที่ เทคนิควิธีในการก่อสร้าง ความหมายเชิงสัญลักษณ์ภายใต้รูปทรง ตลอดจนประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งทั้งหมดจะแปลงสู่กระบวนการในเชิงออกแบบสถาปัตยกรรมโดยอิงกับรูปแบบการใช้งานในปัจจุบันว่ามีลักษณะการใช้สอยอย่างไร รวมถึงเทคนิควิธีในการก่อสร้าง การเลือกใช้วัสดุ ที่ส่งผลให้สถาปัตยกรรมขึ้นใหม่ในพื้นที่ที่มีความสืบต่อจากอดีต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ตลอดจนมุมมองของผู้ออกแบบในการสร้างสรรค์ผลงานสถาปัตยกรรมไทยประเพณีในบริบทสังคมร่วมสมัยให้ปรากฏขึ้น ดังมีรายละเอียดของแรงจูงใจ และปัจจัยแวดล้อมของกระบวนการสร้างสรรค์จำแนกเป็นหัวข้อได้ดังต่อไปนี้

มุมมองความงามของสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น

การศึกษาสถาปัตยกรรมไทยในท้องถิ่นอย่างเข้าใจ สำหรับผู้ออกแบบแล้วต้องเข้าไปศึกษาและทำความเข้าใจงานสถาปัตยกรรมด้วย “ใจที่เป็นกลาง” คือ มองความงามของงานสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นอย่างที่เป็นอยู่ และสามารถยอมรับในความงามไปตามบริบทแวดล้อมของงานในท้องถิ่น ซึ่งหากพิจารณากายภาพด้วยการตัดสินเรื่องสุนทรียภาพ หรือความงามจะพบว่า งานสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นอาจจะไม่มีความงามที่สมบูรณ์แบบจนหาที่ติมิได้ อีกทั้งบางครั้งยังมีการก่อสร้างที่ทำให้ผลลัพธ์ของการก่อสร้างออกมาไม่ปราณีตนัก ซึ่งแตกต่างจากรูปทรงและความเข้าใจในงานสถาปัตยกรรมไทยประเพณีทั่วไปที่มีระเบียบวิธีในการออกแบบ องค์ประกอบ สัดส่วนความสวยงามตามอย่างมาตรฐาน แต่ทว่าผลลัพธ์ของการก่อตัวของสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นโดยเฉพาะสถาปัตยกรรมเนื่องในศาสนานั้นเต็มไปด้วยพลังความศรัทธาของผู้คนที่ร่วมแรงใจ ร่วมแรงกายสรรค์สร้างสถาปัตยกรรมเหล่านั้นตามศักยภาพเท่าที่ตนมี และจุดดังกล่าวนี้เองที่เป็นหัวใจหลักที่สำคัญของการมองสถาปัตยกรรมต่างๆ ที่ในท้องถิ่นเชิงคุณค่าที่เป็นนามธรรม

ดังนั้น ทุกครั้งที่ผู้ออกแบบลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลก่อนนำไปออกแบบ ต้องเข้าใจสถาปัตยกรรมพื้นที่ในหลายบริบททั้งทางประวัติศาสตร์ รูปทรงองค์ประกอบ ทักษะเชิงช่าง วัสดุในการก่อสร้าง รวมถึงปัจจัยด้านวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งในการก่อรูปทรงสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งในการศึกษาหลายพื้นที่ของผู้ออกแบบสามารถจำแนกความงามเฉพาะในสถาปัตยกรรมท้องถิ่นได้จากสองลักษณะ ลักษณะแรก คือ “รูปธรรม” สิ่งที่ต้องได้ด้วยตา ด้วยการสัมผัส ทำให้มองเห็นถึงรูปทรง ลักษณะ จังหวะ สัดส่วน อันเป็นเอกลักษณ์ของงานแต่ละพื้นที่ “รูปทรง” ย่อมสะท้อนถึงความงามที่นิยมของคนในท้องถิ่น และยังสะท้อนถึงระบบโครงสร้างที่ประกอบอยู่ภายใน โดยมีองค์ประกอบสถาปัตยกรรมต่างๆ เช่น ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ฐานเป็นตัวบ่งบอกถึงลักษณะ สะท้อนถึงความเชื่อภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก การไหลเข้าออกกระหว่างภายนอกและภายในก่อให้เกิด “จังหวะ” ทางสถาปัตยกรรม คือช่องเปิด

ช่องปิด แสงและเงา การประกอบเข้ากันของทั้งหมดก่อให้เกิดสถาปัตยกรรมที่มี “สัดส่วน” ที่สัมพันธ์กับการใช้งานระหว่างคนกับที่ว่างโดยรอบ

ลักษณะที่สองคือ “นามธรรม” เป็นสิ่งที่จับต้องด้วยใจ อารมณ์ และความรู้สึก เมื่อเราเป็นส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมนั้น สร้างความรู้สึกต่อผู้ใช้สอยอย่างไร นั้นหมายรวมถึงกระบวนการและวิธีการทางวัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของงานสถาปัตยกรรมนั้นด้วย พื้นที่ภายในของสถาปัตยกรรมจึงประกอบด้วยพื้นที่ทางพิธีกรรม นามธรรมจึงเป็นพื้นที่ว่างที่คนในท้องถิ่นมีส่วนในการส่งผ่านและถ่ายทอด จากสิ่งที่จับต้องไม่ได้สู่สิ่งที่จับต้องได้ จากโลกทัศน์ของคนยุคก่อนสู่การสร้างสถาปัตยกรรม และจากสถาปัตยกรรมสู่คนผู้เข้ามาใช้สอย

รูปทรงของท้องถิ่น

จากการที่ผู้ออกแบบได้ศึกษาสถาปัตยกรรมในพื้นที่นำมาเป็นข้อมูลตั้งต้นในการออกแบบ ผู้ออกแบบได้เลือกรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สำคัญในพื้นที่โดยใช้เกณฑ์ความเก่าของสถาปัตยกรรมและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ที่สามารถสื่อถึงเมืองพิษณุโลก และคนในท้องถิ่น รวมถึงคนทั่วไปสามารถรับรู้ถึงนัยยะและความหมายผ่านสถาปัตยกรรมนั้นได้ โดยผู้ออกแบบพิจารณาเลือกรูปแบบสถาปัตยกรรมสองชนิดในเมืองพิษณุโลก เพื่อนำมาเป็นข้อมูลตั้งต้นในการออกแบบต่อไป คือ

“รูปทรงทางสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์แบบแผนสุโขทัย” กรณีศึกษา “วัดเจติยยอดทอง” ตามประวัติวัดเจติยยอดทองไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างในสมัยใด แต่พิจารณาจากเจดีย์ประธานของวัด เป็นลักษณะดอกบัวตูมซึ่งเป็นแบบอย่างของลักษณะเจดีย์อย่างสุโขทัยที่เหลืออยู่แห่งเดียวในเมืองพิษณุโลก เป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่บนฐานเขียงสี่เหลี่ยมซ้อนสามชั้น เติ้นด้วยย่อมุมสูงเพื่อรองรับลักษณะองค์ระฆังวงรีทรงสูง อันเป็นลักษณะเฉพาะของรูปแบบเจดีย์แบบดอกบัวตูม อย่างสถาปัตยกรรมสุโขทัย แต่ที่เจติยวัดเจติยยอดทองมีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นที่แตกต่างจากเจดีย์ทรงดอกบัวตูมที่อื่นๆ คือ มีซุ้มพระบริเวณส่วนย่อมุมก่อนเทินองค์ระฆังประดับอยู่ทั้งสี่ทิศ อันเป็นลักษณะเฉพาะที่เห็นได้ที่เจดีย์นี้เท่านั้น

รูปทรงทางสถาปัตยกรรมของอาคารแบบแผนอยุธยา” กรณีศึกษา “พระอุโบสถวัดราชบูรณะ” ทั้งนี้ วัดราชบูรณะพิษณุโลกไม่ทราบประวัติการสร้างที่แน่ชัด มีการสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในสมัยปลายอาณาจักรสุโขทัยตามการสร้างเมืองสองแคว (พิษณุโลก) แต่หลักฐานทางสถาปัตยกรรมชี้ชัดว่าเป็นวัดเก่าแก่ คือลักษณะเฉพาะของพระอุโบสถเป็นลักษณะอาคารแบบสุโขทัย-อยุธยา ลักษณะอาคารซีกปีกนกโดยรอบ โครงสร้างแบบอย่างบริเวณท้องพระประธานวิหารพระพุทธรูปชินราช แต่ลักษณะพิเศษของอาคารนี้ที่ผู้ออกแบบสนใจคือลักษณะการทิ้งน้ำหนักโครงสร้างของหลังคาอย่างตั้งใจ ทำให้เกิดลักษณะหลังคาแอ่นโค้งเกิดขึ้นกับรูปทรงด้านนอก ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของรูปแบบทรงสถาปัตยกรรมแบบอยุธยา แต่แตกต่างกันตรงที่สถาปัตยกรรมอยุธยาจะแอ่นโค้งทั้งโครงหลังคา และส่วนฐานอาคารเป็นลักษณะแบบโค้งสำเภา ส่วนที่วัดราชบูรณะนั้นส่วนฐานอาคารเป็นบัวคว่ำเรียบเสมอเป็นเส้นตรง

สถาปัตยกรรมกรณีศึกษาทั้ง 2 ประเภทที่ผู้ออกแบบได้เลือกจากพื้นที่โดยการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ของวัดทั้งสองแห่ง ประกอบการพิจารณาถึงรูปทรงทางสถาปัตยกรรมของทั้งพระอุโบสถวัดราชบูรณะ และพระเจดีย์ยอดทองซึ่งถูกทรงจำจากคนในพื้นที่ในบริบทความหมายสถาปัตยกรรมประจำท้องถิ่นที่เชื่อมต่อไปกับบริบทของเมืองพิษณุโลกทางประวัติศาสตร์ หากพิจารณาถึงรูปทรงที่สะท้อนรูปแบบสถาปัตยกรรมประจำถิ่นที่ผู้ออกแบบคิดว่าเป็นสาระสำคัญของงานทั้งสอง นั้นคือรูปทรงที่มีเอกลักษณ์ และความหมายในทรงสถาปัตยกรรม ที่สามารถดึงความรู้สึกร่วมต่อบริบทของท้องถิ่นออกมา

“รูปทรงของอาคารเครื่องไม้” เราจะเห็นได้ว่าลักษณะเฉพาะของอาคารแบบสุโขทัย-อยุธยาที่ปรากฏในเมืองพิษณุโลก ทั้งที่วัดราชบูรณะ และวัดมหาธาตุพิษณุโลก คือลักษณะอาคารที่โครงสร้างหลังคาเป็นเครื่องประดับ มีการใช้กลอนทิ้งพาดระหว่างชุดโครงสร้างเครื่องประดับ ลักษณะทรงของหลังคาที่เกิดมีความโค้งและอ่อนช้อยอันเกิดจากการสะท้อนทรงของไม้ที่แน่นอนตามชุดโครงสร้าง กลายเป็นเส้นสายของความงามของชุดโครงสร้างหลังคา รวมถึงองค์ประกอบทางโครงสร้างต่างๆ ที่ประดับเป็นองค์ประกอบสถาปัตยกรรมของตัวอาคารล้วนสะท้อนเส้นสายความงามตาม “ทรงไม้” ที่กลายเป็นทรงและความงามในแบบสถาปัตยกรรมไทย

“รูปทรงของอาคารเครื่องก่อ” ลักษณะของการก่อคือการใช้วัสดุขนาดเล็ก เช่น อิฐก่อเป็นรูปทรง เสา ผนัง เพื่อรับน้ำหนักหรือกั้นพื้นที่ภายในและภายนอก การก่อจึงเกิดทรงเฉพาะ คือ การสอปล้มของเสาและผนังเพื่อความมั่นคงและรับแรงได้ดี ทำให้การฉาบด้วยปูนขาวได้ง่ายไม่หลุดร่อน ทรงของเครื่องก่อสร้างองค์ประกอบสถาปัตยกรรมเช่นเสา ผนัง และช่องเปิด ล้วนเกิดจากการก่อและเว้นช่องเพื่อเป็นช่องเปิด สิ่งเหล่านี้แสดงถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ผู้ออกแบบได้ศึกษาลักษณะการก่อ รวมถึงช่องเปิดของอาคาร เสา ผนัง เช่นลักษณะที่อุโบสถวัดราชบูรณะ และที่วิหารพระพุทธชินราช

“รูปทรงของอาคารที่มีเครื่องยอด” รูปแบบเจดีย์อย่างวัดเจดีย์ยอดทองเป็นลักษณะเจดีย์แบบพิเศษที่พบอยู่ในบริเวณพื้นที่อาณาจักรสุโขทัยเป็นส่วนใหญ่ นักประวัติศาสตร์ศิลปะตั้งสมมุติฐานว่าเจดีย์ดอกบัวตูมอาจเป็นลักษณะเฉพาะของเจดีย์ในสมัยพญาลิไทที่ทรงสร้างสรรค์ขึ้น โดยเรียกชื่อตามทรงของเจดีย์ที่คล้ายดอกบัวตั้งอยู่บนฐานย่อมุมลักษณะทรงสูงเป็นประธานของผังวัด ซึ่งลักษณะเจดีย์ดอกบัวตูมนี้น่าจะเป็นประธานของเมืองด้วย เช่นที่เจดีย์ดอกบัวตูม วัดมหาธาตุสุโขทัย และที่วัดเจดีย์เจ็ดแถวศรีสัชนาลัย ด้วยลักษณะของทรงที่ปรากฏถึงปัจจุบันยังไม่ทราบความหมายที่แท้จริง แต่จากการตีความและความเข้าใจของบุคคลทั่วไป มีความเข้าใจไปในลักษณะเดียวกันสื่อถึงดอกบัวซึ่งเป็นนัยยะความหมายที่ถูกแฝงไว้กับทรงสถาปัตยกรรม

ผลลัพธ์การออกแบบสร้างสรรค์

จากกระบวนการขั้นต้นที่ทำการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมในพื้นที่ นำมาสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความผ่านการทำความเข้าใจต่อรูปทรงที่ปรากฏในท้องถิ่นนำมาสู่การสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมใหม่ เริ่มต้นจากการศึกษาลักษณะทั่วไปของหอพระเพื่อนำมาสู่การออกแบบผังพื้น โดยมีข้อกำหนดจากพระที่ประดิษฐานภายในเป็นพระที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดสร้างพระพุทธรูป ภปร. เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระชนมายุครบ 50 พรรษา เป็นพระพุทธรูปปางประธานพร ชัดสมาธิ ประดิษฐานอยู่ภายใน พร้อมทั้งพระพุทธรูปนาคปรกประจำวันประสูติ โดยอาคารต้องตั้งอยู่บริเวณสระน้ำด้านหน้าของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสระขนาดใหญ่

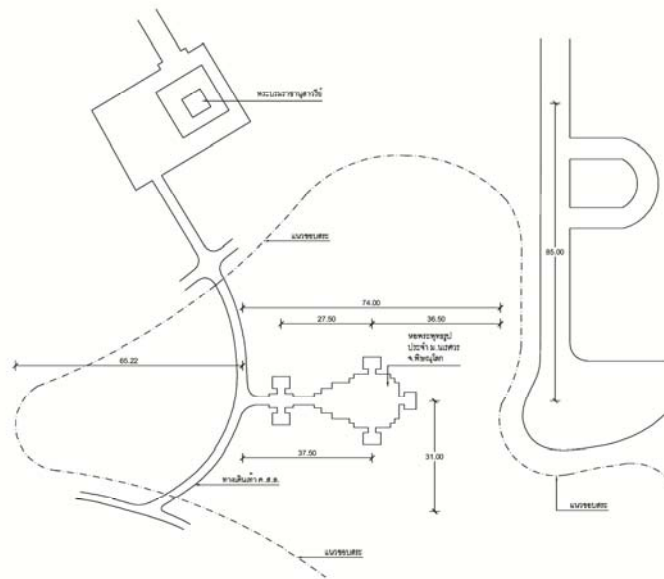
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

หอพระเป็นลักษณะอาคารสถาปัตยกรรมอย่างหนึ่งที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์เคารพอยู่ภายในซึ่งอาจเข้าไปใช้ได้ หรือเป็นลักษณะอาคารทางสัญลักษณ์ไม่สามารถเข้าไปใช้งานได้ เราจึงพบหอพระขนาดเล็กที่เป็นลักษณะอาคารจำลอง ไปจนถึงอาคารที่สามารถเข้าไปใช้สอยภายในได้ ซึ่งขนาดของหอพระทั้งสองแบบต้องมีพื้นที่สำหรับการเคารพบูชาประกอบในหอพระพื้นที่ในการจัดวางหอพระมักจะถูกจัดวางในส่วนหน้าของโครงการเสมอ เช่น หอพระประจำโรงพยาบาล หรือประจำโรงเรียนต่างๆ หอพระจึงเป็นอาคารขนาดเล็กไม่จำเป็นต้องใหญ่มาก และเพียงพอสำหรับปริมาณผู้ใช้สอยที่มาเคารพบูชา แต่หน้าที่สำคัญของหอพระ คือ ใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของผู้คนที่ผ่านไปมา และเป็นสิริมงคลต่อสถานที่ หอพระจึงต้องวางในพื้นที่เหมาะสม คืออยู่ในจุดที่เป็นศูนย์กลาง หรือทางเข้าหลักของพื้นที่ รูปทรงต้องสื่อถึงสิ่งที่ประดิษฐานในตัวอาคาร ต้องเป็น

รูปทรงที่ไม่ทำให้เกิดการตั้งคำถามถึงสิ่งที่อยู่ภายใน หอพระจึงไม่ถูกจำกัดแค่พื้นที่ที่ถูกใช้สอยแต่ครอบคลุมถึงพื้นที่ภายในจิตใจของคน พื้นที่ของศรัทธาที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อ ระหว่างพระพุทธรูปภายในและศรัทธาภายนอก

ผังบริเวณ

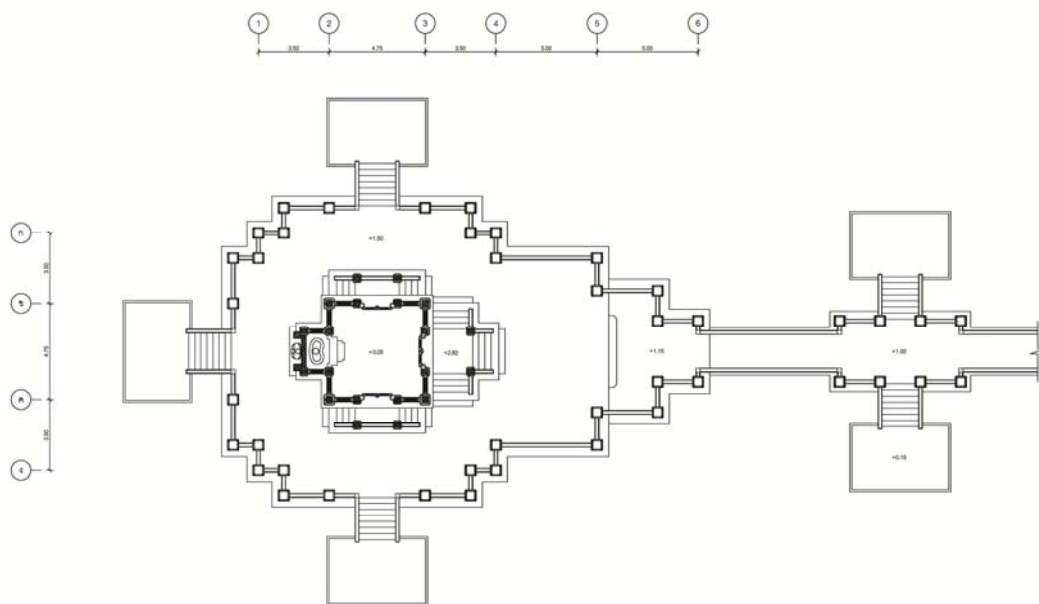
เนื่องจากสถานที่ตั้งอยู่บริเวณสระน้ำขนาดใหญ่ ด้านหนึ่งเป็นบริเวณอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวร อีกด้านเป็นพระบรมรูปพระราชบิดาและพระราชชนนี ดังนั้น ผู้ออกแบบจึงสร้างทางเดินเชื่อมระหว่างสองฝั่งกับทางเข้าหอพระเข้าด้วยกัน และเนื่องจากหอพระมีขนาดเล็กเมื่ออยู่ในสระน้ำขนาดใหญ่ ผู้ออกแบบได้ใส่องค์ประกอบของขานรอบหอพระ มีทางลงไปทำน้ำเป็นระยะเพื่อส่งเสริมให้อาคารหอพระเทพรัตน์มีความสง่างาม มีลักษณะเบาลอยอยู่ในน้ำ มองเห็นอาคารจากระยะไกล

ภาพที่ 1: แสดงผังบริเวณหอพระเทพรัตน์

ผังพื้น

หอพระควรสร้างจากความหมายของการเป็นประธานของพื้นที่ แต่ในบริบทพื้นที่จริงแล้ว ส่วนใหญ่หอพระมักถูกสร้างอยู่ด้านหลังสุดของโครงการ ซึ่งทำให้ลดความสำคัญของอาคารจากการวางอาคารหอพระ ดังนั้น ผู้ออกแบบจึงจัดวางผังพื้นและรูปด้านของหอพระที่สะท้อนถึงศูนย์กลางของพื้นที่ โดยแสดงออกในรูปแนวแกนของอาคารเหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตก ทำให้เกิดลักษณะของจุดตัดขึ้นในผังเป็นผังแบบกากบาท พบในอาคารสำคัญ เช่น ปราสาทพระเทพบิดร หรือพระที่นั่ง แต่สำหรับหอพระแล้วเป็นอาคารที่ต้องการพื้นที่ภายในแค่พอเข้าไปสักการะพระประจำหอพระ ไม่ต้องการพื้นที่ใช้สอยมาก ดังนั้นการออกแบบลักษณะผังกากบาทให้ปรากฏโดยไม่ทำให้ขนาดของอาคารใหญ่เกินไป จึงต้องซ่อนลักษณะผังกากบาทไว้ในผังสี่เหลี่ยมอีกชั้นหนึ่ง สร้างลักษณะเสมือนการย่อมุมของตัวอาคาร เพื่อลดทอนความใหญ่ของรูปด้านอาคาร แต่ยังคงความหมายของแนวแกนที่ตัดกันของผังแบบกากบาท ซึ่งจะปรากฏทั้งในผังพื้นและรูปด้านอาคาร โดยซุ่มด้านหลังใช้เป็นที่ประดิษฐานพระประธานเพื่อทำให้พื้นที่ภายในกว้างขึ้น

ภาพที่ 2: แสดงผังพื้นหอฟระเทพรัตน์

รูปทรง

หอฟระมหาวิทยาลัยนเรศวรสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัยนเรศวร และเป็นหอฟระที่ได้รับพระราชทานชื่อ “หอฟระเทพรัตน์” จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนั้นรูปทรงต้องสื่อถึงมหาวิทยาลัยนเรศวร และ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ผู้ออกแบบได้ศึกษารูปทรงของสถาปัตยกรรมสำคัญในท้องถิ่น ทำให้เห็นถึงการดึงเส้นสายที่เป็นรูปทรงของท้องถิ่นออกมา โดยออกแบบเป็นหอฟระกลางน้ำทรงมนทปมีมุขลดสี่ทิศ ด้านบนสุดเห็นเครื่องยอดดอกบัวตูม รูปแบบเกิดจากการคลี่คลายรูปทรงในท้องถิ่น แล้วนำมาสู่การออกแบบใหม่

การคลี่คลายทรงของเครื่องไม้ เส้นสายของกรอบโครงจั่วหน้าบันทั้งวัดราชบูรณะ และวัดมหาธาตุ แสดงให้เห็นถึงเส้นโครงสร้างและความงามที่สะท้อนจากทรงไม้ ผู้ออกแบบเลือกใช้เส้นสายที่เกิดจากการศึกษามาออกแบบและคลี่คลายใหม่ในอาคารหอฟระเทพรัตน์ เพื่อสื่อถึงรูปทรงเดิมของไม้ สร้างอารมณ์และความรู้สึกที่ใกล้เคียงกับงานสถาปัตยกรรมเดิม ในบริบทของโครงสร้างสมัยใหม่ ซึ่งใช้คอนกรีตในการก่อสร้าง ก่อให้เกิดผลดีคือทำให้สามารถปรับแต่งการขีดของทรงที่ไม่จำกัดไว้กับระยะของโครงสร้างไม้ ทำให้เกิดรูปทรงเฉพาะด้วยเส้นสายการโค้ง การแอ่น และการขีดของทรงเป็นลักษณะเฉพาะของทรงเครื่องไม้ให้ปรากฏในงานเครื่องคอนกรีต

การคลี่คลายทรงเครื่องก่อ ผู้ออกแบบได้ศึกษาลักษณะของผนังในสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ทำให้เห็นลักษณะของการใช้ระบบเสารับน้ำหนักแบบกับชุดผนัง และเสาลอยด้านนอก รวมถึงชุดผนังที่มีเสากระดือออกมาสร้างลักษณะจังหวะของเสาผนังและช่องเปิด ผู้ออกแบบได้ศึกษาและนำลักษณะของช่องเปิดนี้ไปสู่การออกแบบชุดผนังในหอฟระเทพรัตน์ โดยคลี่คลายจากระบบโครงสร้างแบบเครื่องก่อมาสู่ระบบเสาคานโครงคอนกรีต ซึ่งเป็นการผสมระหว่างวัสดุคอนกรีตและการก่ออิฐ จึงสามารถขยายช่องเปิดของชุดผนังได้กว้างและสูงขึ้น ส่งผลให้สามารถดึงแสงเข้ามาในหอฟระได้มากขึ้น แต่สิ่งที่สำคัญคือการ

รักษาไว้ซึ่งคุณลักษณะของงานสถาปัตยกรรมเดิม ระหว่างช่องเปิดและผนัง โดยเก็บรักษารูปแบบช่องเปิดขนาดเล็กซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะในงานสุโขทัย อยู่ระยะตอนต้น ประยุกต์เข้ากับลักษณะบานเปิดกระจกทรงสูง ส่งผลดีต่อการรักษาความปลอดภัยเพราะไม่ต้องติดลูกกรงในภายหลัง

การคลี่คลายทรงของเครื่องยอดที่ใช้รูปทรงของเจดีย์ทรงดอกบัวตูมจากเจดีย์วัดยอดทอง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นยอดแบบดอกบัวตูมที่ประกอบกับชุดซุ้มบริเวณฐานย่อมุมทั้งสี่ทิศ เป็นลักษณะเฉพาะของเจดีย์ดอกบัวตูมที่ปรากฏในพิษณุโลก ผู้ออกแบบจึงมีแนวคิดนำลักษณะของยอดแบบดอกบัวตูมมาปรับเป็นลักษณะอาคารทรงยอด ซึ่งวิธีการปรับเปลี่ยนจากยอดแบบเก่าสู่เครื่องยอดที่ประดับบนตัวอาคาร ผู้ออกแบบต้องปรับรูปแบบของเครื่องยอดเพื่อให้สอดคล้องกับทรงอาคารหอพระ แต่ต้องรักษาความหมายของเครื่องยอดเดิมที่สื่อถึงดอกบัว โดยการปรับทรงของตัวยอดใหม่จากลักษณะย่อมุมสู่เครื่องยอดทรงกลมสูงภายใต้เส้นจอมแหที่ลากผ่านพื้นอาคารสู่ยอดสุดของดอกบัว

ภาพที่ 3: แสดงรูปด้านหน้าหอพระเทพรัตน

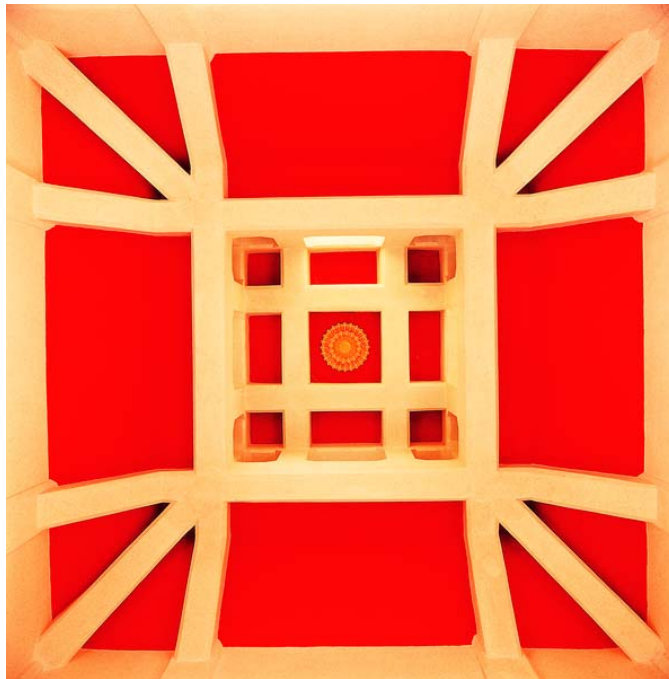

ภาพที่ 4: แสดงรูปข้างหอพระเทพรัตน

โครงสร้าง

ลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมไทยมักเป็นโครงสร้างผสมระหว่างงานเครื่องก่อในส่วนผนังและเสา ส่วนโครงหลังคามักเป็นโครงไม้ เป็นลักษณะของโครงสร้างแบบผสม โดยหลังจากทำฐานรากส่วนอาคารเสร็จแล้ว จึงเริ่มก่อชุดโครงเสาและผนังขึ้นด้วยอิฐ ช่างจะทำงานไม้โครงสร้างเป็นชุดๆ แล้วนำมาประกอบเป็นโครงอาคาร เราจะเห็นได้ว่า วิธีการก่อสร้างสมัยก่อนชุดโครงสร้างถูกแยกเป็นสองชุดตามวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง แต่เมื่อมีการปรับเปลี่ยนเป็นโครงคอนกรีตทำให้ลักษณะการทำงานปรับเปลี่ยนไป โดยโครงหลักจากคอนกรีตต้องทำพร้อมกันในแต่ละส่วนคือเริ่มจากฐานราก เสา โครงหลังคา ซึ่งต้องทำต่อเนื่องกันไป โครงของคอนกรีตจึงเหมือนกระดุกที่รองานก่อฉาบมาตกแต่งภายหลัง ผู้ออกแบบจึงต้องเข้าใจการก่อสร้างด้วยระบบคอนกรีตที่ต้องต่อเชื่อมโครงสร้าง คาน พื้น เสา โครงหลังคา และส่วนยอดเป็นชุดโครงเดียวกัน การออกแบบจึงต้องวางโครงสร้างให้สะท้อนวัสดุที่คอนกรีตเป็น เพื่อให้โครงสร้างที่ออกแบบเป็นส่วนหนึ่งของงานประดับตกแต่ง รวมถึงต้องรักษาทรงของเครื่องก่อให้ปรากฏในงานคอนกรีต เช่น เสาที่ก่อสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กอาจไม่ต้องทำหน้าขนาดเสาก่อ แต่ในฐานะผู้ออกแบบที่ต้องการให้เกิดความรู้สึกอย่างทรงเครื่องก่อ จึงต้องพอกเสาคอนกรีตให้มีความหนาใกล้เคียงกับเสาที่ได้สำรวจในพื้นที่ ชุดโครงหลังคาผู้ออกแบบต้องรักษาลักษณะโครงไม้ โดยดึงลักษณะการรับโครงสร้างในงาน

ไม่ให้ปรากฏในโครงคอนกรีต หายที่สุดสิ่งสำคัญที่ผู้ออกแบบต้องการจากการปรับเปลี่ยนจากโครงสร้างโบราณสู่งานเครื่องคอนกรีต คือการรักษาไว้ซึ่งอารมณ์และความรู้สึกเดิมของสถาปัตยกรรมในพื้นที่

ภาพที่ 5: แสดงลักษณะโครงคอนกรีตที่ประยุกต์จากลักษณะโครงไม้

องค์ประกอบ

องค์ประกอบในงานสถาปัตยกรรมไทย เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยในปัจจุบัน นอกเหนือจากความสัมพันธ์ของรูปร่าง รูปทรง ขนาด และสัดส่วน องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมจึงเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างสถาปัตยกรรมกับผู้ใช้สอย ในระบบเชิงสัญลักษณ์ เชิงอารมณ์ และความรู้สึก ช่วยส่งเสริมความหมายและความงามในสถาปัตยกรรมไทยขึ้นนั้นๆ การออกแบบหอพระมหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้ออกแบบได้ศึกษาและเก็บลักษณะองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยที่ปรากฏทั้งในพื้นที่ และบริบททางประวัติศาสตร์ที่ใกล้เคียง เพื่อนำมาสู่การออกแบบองค์ประกอบใหม่ที่สอดคล้องกับรูปแบบการใช้งาน และความหมายที่ถูกรวบรวมสร้างขึ้นใหม่

ฐานบัวคว่ำ ลักษณะฐานบัวที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมในพื้นที่ เป็นลักษณะเด่นของงานสถาปัตยกรรมสุโขทัย ที่ตั้งอาคารอยู่บนชุดฐานบัวคว่ำไม่สูงมากจากพื้นดิน ผู้ออกแบบนำลักษณะฐานบัวคว่ำมาเป็นชุดองค์ประกอบในชุดฐานของหอพระ โดยปรับเปลี่ยนชุดหน้ากระดานฐานเชิง เพื่อชุดฐานบัวคว่ำให้สูงขึ้นรับกับส่วนพื้นของหอพระ ปรับลักษณะฐานบัวคว่ำให้ปาดเรียบสำหรับติดบัวหินอ่อน เพื่อความคงทนของฐานบัว และลดการเกิดคราบที่ชุดฐาน นอกจากนี้ ยังประยุกต์ฐานบัวคว่ำนำไปใช้กับฐานลานโดยรอบ โดยใช้กระเบื้องสีเข้มปูเป็นขอบปาดเพื่อเน้นส่วนลานให้แยกขาดจากสระน้ำ

ข้อฟ้า หางหงส์ ในการออกแบบขั้นต้นผู้ออกแบบมีแนวคิดจะทำงานเซรามิกด้วยวิธีการอย่างโบราณ แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณในการก่อสร้าง จำเป็นต้องปรับลักษณะที่เคยออกแบบไว้จากเซรามิก เป็นข้อฟ้าและหางหงส์ด้วยปูนปั้นแทน แต่ยังคงลักษณะงานเซรามิกอย่างสุโขทัย คือทำเป็นสามมิติเฉพาะส่วนข้อฟ้าและหางหงส์ ส่วนตรงกลางเป็นปื้นกลมปูนสองมิติ โดยข้อฟ้า ได้แรงบันดาลใจจากลักษณะทรงของวัดมหาธาตุพิษณุโลกที่เป็นข้อฟ้าไม้ แต่มาออกแบบให้มีลักษณะ

งานปูนมากขึ้น *หางหงส์* ออกแบบในลักษณะลอยตัวเป็นตัวมกรคลายนาค ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะในหางหงส์เซรามิกพบในสถาปัตยกรรมสุโขทัย ปรากฏเป็นโบราณวัตถุ

คันทวย รูปร่างจากการจำหลักไม้ แปรจากลวดลายที่ปรากฏในงานเซรามิก โดยปรับให้อยู่ในทรงไม้ในลักษณะลำตัวพญานาคตัวต่อเนื่องตั้งแต่หางจรดหัว ได้แนวคิดมาจากเครื่องปิดหลังคาในงานสถาปัตยกรรมสุโขทัย นำมาออกแบบให้เป็นงานจำหลักไม้ โดยยังคงลักษณะพญานาคลอยตัวไว้ไม่ตัดตอนเป็นลักษณะงานสองมิติแบบคันทวยไม้ทั่วไป

ลวดลาย ออกแบบเป็นลายลอยตัวโดยใช้วิธีปั้นเป็นตัวอย่าง เพื่อปรับแก้ที่พื้นก่อนพิมพ์ปูนขึ้นติดตั้งที่หน้างาน ดังนั้นลวดลายที่ออกแบบจึงต้องสอดคล้องกับวิธีทำพิมพ์ปูน คือ ลวดลายต้องไม่พิมพ์แล้วแตกหักง่ายและมีความลึกของลายมากเกินไปเพราะทำให้มีน้ำหนักรวมมาก บริเวณหน้าบันด้านหน้าติดตราพระนามาภิไธย ส.ร. ประกอบลวดลาย หน้าบันมุขช้างทั้งสองด้านประดับด้วยปฏิมากรรมลอยตัวทำเป็นลักษณะภาพพิมพ์เครื่องเคลือบตัวพระปางประธานพรประกอบเทวดา

วัสดุตกแต่งสถาปัตยกรรม

ทรายล้าง วัสดุตกแต่งพื้นผิวโดยการใช้หินกรวดขนาดเล็กคัดสีฉาบที่เนื้อพื้นผิว เมื่อแล้วเสร็จจะเป็นลักษณะพื้นผิวที่มีเม็ดกรวดปรากฏอยู่ในเนื้อปูน ทรายล้างเป็นวัสดุที่มีความงามในเนื้อวัสดุเองซึ่งเป็นที่นิยมมากในงานสถาปัตยกรรมไทยหลังยุค พ.ศ.2500 ทำให้เกิดพื้นผิวในการรับรู้ที่ต่างไปจากลักษณะงานฉาบปูนทาสีแบบเดิม คือการรับรู้ในระยะใกล้ให้ความรู้สึกเหมือนหินมีความหยาบปรากฏอยู่ในพื้นผิว ผู้ออกแบบเลือกใช้ทรายล้างสีขาวเพื่อให้เกิดความรู้สึกเบาและก่อให้เกิดมิติการรับรู้ทั้งในระยะไกลและใกล้ที่แตกต่างกัน สิ่งที่สำคัญที่ผู้ออกแบบใช้ทรายล้างเพื่อลดการบำรุงรักษางานสถาปัตยกรรมให้น้อยลง รวมถึงลดรอยแตกร้าวที่มักเกิดจากงานฉาบทาสีที่ปรากฏในอาคารตั้งอยู่กลางแจ้ง หากมีคราบสกปรกก็สามารถใช้แปรงขัดตามพื้นผิวก็สามารถกำจัดคราบสกปรกได้

หินอ่อน วัสดุปิดพื้นผิวเริ่มปรากฏใช้อย่างแพร่หลายในงานสถาปัตยกรรมไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยใช้บุประดับด้านนอกอาคารในส่วนเสาและผนัง ผู้ออกแบบเลือกใช้หินอ่อนประดับในส่วนบริเวณฐานของชุดอาคารหอพระ เพราะเป็นหินอ่อนขาวปนเทาซึ่งจะมีสีเข้มกว่าทรายล้าง การประดับไว้ที่ส่วนฐานสร้างความรู้สึกแน่นและมั่นคงต่อตัวอาคาร รวมถึงหินอ่อนเป็นวัสดุเนื้อละเอียด การติดไว้ในบริเวณที่ผู้ใช้สอยเข้าไปสัมผัสเช่นราวจับบันได และส่วนบนของราวลูกกรงทั้งหมด ช่วยสร้างความรู้สึกอ่อนโยนต่องานสถาปัตยกรรมและช่วยลดรอยคราบสกปรกอีกด้วย

เซรามิก เครื่องปั้นดินเผาชนิดหนึ่งที่มีการเคลือบและเผาด้วยความร้อนสูง ปั้นขึ้นรูปเป็นองค์ประกอบสถาปัตยกรรมต่างๆ เช่น ช่อฟ้า ที่ปิดชายกระเบื้อง มักพบในงานสถาปัตยกรรมสุโขทัย ออยุธยา ผู้ออกแบบเลือกใช้เซรามิกในองค์ประกอบของหอพระในส่วนของยอดคือบราลีเพื่อเสริมให้หอพระเทพรัตน์ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยกับงานสุโขทัย ออยุธยา ยอดบราลีเซรามิกยังช่วยเสริมเส้นโค้งของสันหลังคาให้เห็นเด่นชัดและเข้ากับลักษณะยอดดอกบัวตูมที่อยู่ด้านบนสุดของอาคารอีกด้วย

ภาพที่ 6: แสดงลักษณะของวัสดุที่ใช้ประกอบในหอพระเทพรัตน์

ระบบแสงสว่างของโครงการ

หอพระเทพรัตน์ถูกออกแบบให้ซ่อนระบบไฟฟ้าส่องสว่างไว้ที่ช่องลูกกรงทางเดินทั้งหมด รวมถึงไฟส่องสว่างอาคารก็ถูกออกแบบอย่างพิถีพิถัน ทำให้ในพื้นที่โครงการไม่มีเสาไฟปรากฏ โดยเฉพาะในส่วนพื้นที่บริเวณโดยรอบของชาน ส่งเสริมความสวยงามของอาคาร และให้คุณลักษณะที่ดูเบาโล่งยิ่งขึ้นในเวลากลางคืน

การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันหอพระเทพรัตน์ ถูกใช้เป็นหอพระประจำมหาวิทยาลัยนเรศวรแล้วกว่า 8 ปี ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาผู้ออกแบบได้นำประสบการณ์จากการออกแบบหอพระเทพรัตน์ไปปรับใช้กับงานออกแบบลักษณะอื่นๆ ผลสำเร็จของการออกแบบ คือ สร้างให้หอพระเทพรัตน์เป็นสถานที่สำคัญแห่งใหม่ของมหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นจุดพักผ่อนของบุคลากรและนักศึกษา ใช้ประกอบพิธีในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ รวมถึงประเพณีในมหาลัย เช่น งานลอยกระทง หอพระเทพรัตน์ได้แสดงถึงการผสมผสานรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรม 2 ส่วนสำคัญ คือ การสะท้อนศิลปสถาปัตยกรรมอย่างสุโขทัยและอยุธยา เพื่อสื่อถึงอัตลักษณ์แห่งวัฒนธรรมที่ซ่อนทับอยู่ในพื้นที่ประวัติศาสตร์ในจังหวัดพิษณุโลก ผ่านรูปทรงที่อ่อนโค้ง ประกอบเข้ากับเครื่องยอดทรงสูง ดึงลักษณะพิเศษแห่งศิลปะสุโขทัยอย่างเจดีย์ทรงดอกบัวตูม พร้อมทั้งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ถูกนำมาเสริมเพื่อต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการประดับตกแต่งและรักษางานศิลปสถาปัตยกรรมควบคู่กันไปโดยใช้วัสดุสมัยใหม่อย่างปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ผู้ออกแบบมี “ข้อสังเกตในช่วงระหว่างก่อสร้าง” คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากช่วงระยะเวลาการก่อสร้างซึ่งทำให้ต้องปรับองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบางอย่าง จากปัญหาระหว่างการก่อสร้างส่วนหลังคาทรงอ่อนโค้ง เพราะลักษณะการทำงานคอนกรีตต้องตั้งไม้แบบให้เข้ารูปทรงที่ต้องการให้แล้วเสร็จก่อน จึงเทคอนกรีตลงในไม้แบบนั้น คอนกรีตจะ

จับตัวตามรูปทรงของไม้แบบ แต่ในการก่อสร้างช่วงเวลานั้นยังไม่มีวิธีในการทำแบบให้แน่นตามทรงที่ต้องการได้ ผู้ออกแบบต้องปรับแก้องค์ประกอบหน้างานให้สะท้อนทรงตามความเป็นจริงตามที่ก่อสร้าง ต่อมาภายหลังผู้ออกแบบและวิศวกรได้ร่วมกันออกแบบลักษณะโครงคอนกรีตเสริมเหล็กให้สามารถทำเส้นโค้งอย่างทรงเครื่องไม้ได้

นอกจากนี้ยังมี *ลวดลาย* ในงานสถาปัตยกรรมที่ผู้ออกแบบไม่มีโอกาสไปตรวจที่หน้างานมากนัก เพราะระยะทางที่อยู่ห่างไกล ทำให้ลวดลายบางชิ้นเมื่อติดตั้งกับสถาปัตยกรรมแล้วยังขาดความลงตัว ผู้ออกแบบได้พัฒนาลักษณะลายพิมพ์ยิ่งขึ้น เพื่อสามารถตัดชิ้นงานเป็นชิ้นแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องก่อนขนย้ายไปติดตั้งที่สถานที่ก่อสร้าง ส่วนองค์ประกอบเป็นความตั้งใจของผู้ออกแบบที่ต้องการฟื้นฟูลักษณะงานเซรามิกในองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมขึ้น โดยเลียนแบบเทคนิควิธีอย่างโบราณ แต่จากการศึกษาพบว่าองค์ความรู้ในการเผาและเคลือบเซรามิกอย่างโบราณให้ออกสีอย่างสังคโลกสูญหายไปไม่สามารถผลิตได้แล้ว ผู้ออกแบบขอความร่วมมือจากคณะมัณฑนศิลป์ ภาควิชาเซรามิก โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เวนิช สุวรรณโมลี เพื่อช่วยเผาทำชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมขึ้นอีกครั้ง นอกจากนั้น ยังประสบปัญหาการผลิตในปริมาณมาก ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการ ท้ายสุดผลสัมฤทธิ์จากความตั้งใจในการฟื้นฟูงานเซรามิกในงานสถาปัตยกรรมไทยก่อให้เกิดการผลิตองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมได้อีกครั้ง เช่น หลังคา แผ่นปิดเชิงชาย บราลี ซึ่งผู้ออกแบบยังได้นำองค์ประกอบเหล่านี้ไปใช้กับงานออกแบบอื่นอีกด้วย

“ข้อสังเกตจากการใช้งาน” ผู้ออกแบบพบว่า นอกจากการสร้างสถาปัตยกรรมให้แล้วเสร็จ ความสวยงามยังขึ้นอยู่กับ การบำรุงรักษา หอพระเทพรัตนหลังการเปิดใช้งานช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผู้ออกแบบมองเห็นปัญหาที่เกิดจากการใช้ทรายล้างกับผนัง เพราะตัววัสดุมีความหยาบที่พื้นผิว ทำให้มีฝุ่นและคราบสกปรกเกาะได้ง่าย โดยเฉพาะคราบสกปรกจากชิ้นที่ถูกชะล้างจากน้ำฝน ก่อให้เกิดคราบโคลตามผนัง ต้องฉีบน้ำทำความสะอาดด้วยปืนแรงดันสูงถึงจะขจัดคราบสกปรกได้ ภายหลังจึงมีการผลิตน้ำยาเคลือบผิวทรายล้างเพื่อลดคราบสกปรกที่เกาะติดตามผนังอาคาร ซึ่งงานออกแบบภายหลังผู้ออกแบบมักหลีกเลี่ยงการใช้ทรายล้างกับงานผนัง หากจำเป็นก็จะหาสารเคลือบเพื่อกันคราบสกปรกทุกครั้ง

ท้ายสุด ข้อเสนอจากการออกแบบหอพระเทพรัตน หอพระประจำมหาวิทยาลัยนเรศวร ได้สร้างกระบวนการออกแบบโดยอาศัยเทคโนโลยีและวัสดุสมัยใหม่ โดยศึกษาสถาปัตยกรรมประจำท้องถิ่นผ่าน “รูปทรง ลักษณะ จังหวะ สัดส่วน” คล้ายคลึงการออกแบบสถาปัตยกรรมขึ้นใหม่อย่างมี “ลีลา” ผลสำเร็จของผู้ออกแบบ คือ “หอพระเทพรัตน” เป็นสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของการผสมรูปแบบที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากศิลปะสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัย และศิลปะสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาที่สามารถสื่อถึงประวัติศาสตร์ในพื้นที่เมืองพิษณุโลกว่ามีบทบาทความสำคัญอยู่คู่กับประวัติศาสตร์สุโขทัยและอยุธยา ส่วนผลที่เกิดขึ้นกับผู้ใช้อยู่ในพื้นที่ คือ มีสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจบุคลากรและนักศึกษา และมีสถาปัตยกรรมที่เป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัย สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยนเรศวรและคุณค่าของความงามแบบสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นด้วย

ภาพที่ 7: แสดงหอพระเทพรัตนกับอาคารโดยรอบ

บรรณานุกรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. **สานสร้างอย่างไทย** (ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทย ของศิลปินแห่งชาติ อาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร 6-30 กรกฎาคม 2547 ณ หอศิลปะสถาปัตยกรรมพระ พรหมพิจิตร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับ ลิชซิง, 2547.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, **สู่จิตต์นิทรรศการ สถาปัตยกรรมไทยเฉลิมพระเกียรติ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิง, 2548.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, **เอกสารรวมผลงาน อาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร เล่มที่ 2 (ผลงานบทความ วิชาการ)**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, **สรรค์สร้างอย่างไทย: ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือวนิดา พึ่งสุนทร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2540.